

Viktor E. FRANKL
L'home a la recerca de sentit.
El camp de concentració viscut per un psicòleg
Barcelona
Edicions 62
2010
Traducció de Francesca Martínez Planas
ISBN: 978-84-9930-114-3

Original:
Trotzdem Ja zum Leben sagen
München
Kösel-Verlag
1977

El llibre conté dos escrits clarament diferenciats:

El camp de concentració vist per un psicòleg
Sincronització a Birkenwald

El segon escrit requereix una lectura directa, ja que a causa del gènere literari, que ve a ser una mena de dramatització filosòfica, no es pot sintetitzar en forma de tesis nuclears expressament enunciades. Del primer escrit seleccionarem simplement alguns textos.

Tots dos els precedeix un pròleg de l'escriptor i crític austríac Hans Weigel, titulat *Reconeixença a Viktor Frankl*, de data juny de 1977. Valora molt positivament l'actitud vital de Frankl amb aquestes paraules:

«Viktor Frankl va viure el que ensenya. Va fer un retorn des de l'infern a la seva ciutat natal. Havia perdut els pares, els germans, la dona, ho havia perdut tot... I, tanmateix, estava lliure de qualsevol impuls nascut de la ràbia i de la revenja. Dels que van tornar dels camps, de l'exili, molt pocs eren com ell. El va tornar a ser de seguida el que havia estat: un metge vienès. Va negar, des d'un bon principi, la culpa col·lectiva i va destacar repetides vegades les positives excepcions que acompanyen les normes inhumanes. Veia la bondat de les coses que li havien passat a ell i a alguns dels seus congèneres, i és així com va anar superant la maldat recurrent. «Convertia en bo allò que d'altres malmetien». Els seus compatriotes l'havien humiliat, torturat... Ell va bescanviar l'uniforme de presoner per una bata blanca de metge i els va ajudar com a director espiritual.» (7)

I la valoració que fa de tots dos escrits és la següent:

«I, tanmateix, en les pàgines que segueixen ens dóna més coses. Enmig d'una tensió dialèctica, un fragment de la vida i una peça de teatre es converteixen en la nova paràbola contemporània sobre la grandesa de l'home en la seva feblesa, sobre l'origen diví del sofriment.» (9)

El camp de concentració viscut per un psicòleg

Com hem dit, seleccionem alguns textos, sense cap comentari, que tinguin alguna relació amb la qüestió del sentit de la vida o que l'afrontin directament.

«Perquè, ¿qui s'atreviria a censurar algú que, en una situació externa i interna de tal naturalesa, es vol anestesiar?» (22)

«Sabem que ja no hi tenim res a perdre, tret d'aquesta vida tan ridículament despullada.» (27)

«Els metges del grup aprendran sobretot una cosa: que els llibres diuen mentides!» (28)

«Al cap d'unes quantes setmanes de viure en un camp, els que sofrien, els malalts, els moribunds i els morts tots plegats constituïen un espectacle tan corrent que ja no podia commoure.» (33)

«El dolor físic produït pels cops no és important, ni entre nosaltres – els presoners adults – ni amb les criatures a qui peguen!; és el mal moral el que importa: la indignació davant la injustícia; és a dir, és la irracionalitat el que en aquell moment fa realment mal.» (35)

«Segons això, és comprensible que el més dolorós dels cops sigui l'escarni que els acompanya.» (36)

«L'interès religiós dels presos, mentre germina, és el més sincer que hom pot imaginar. L'intern que fa poc que ha arribat al camp sovint se sorprèn, no sense emoció, davant la intensitat i la profunditat del sentiment religiós. En aquest sentit, segurament el més commovedor són les pregàries improvisades o els oficis divins [...].» (45)

«[...] per primera vegada a la vida experimento la certesa d'allò que tants pensadors han presentat com el darrer gest de la veritat extreta de la seva vida i que tants poetes han cantat; la veritat que l'amor és en certa forma la darrera meta i la més elevada a la qual l'ésser humà és capaç de llençar-se. Ara comprenc el sentit últim i suprem de les coses que ens poden dir la poesia i el pensament i... la fe: la salvació en l'amor i a través de l'amor!» (49)

«Ho he après ara: com menys parla l'amor de l'existència física d'una persona, més profundament està parlant de l'ésser espiritual de la persona estimada, del seu *ésser-així*, tal com en diuen els filòsofs, i en certa manera del seu *ésser-aquí*, del seu *ésser-aquí-amb-mi* – en efecte, la seva existència purament física, el seu *ésser-en-vida*, ja no és en absolut objecte de discussió.» (49-50)

«Fa mil vegades que lluites, que et debats amb una resposta, que et debats amb el sentit del teu sofriment, del teu sacrifici... amb el sentit de la teva lenta mort. En un darrer acte de rebel·lió contra la desolació d'una mort que tens davant mateix dels ulls, sents com el teu esperit travessa la grisor que t'embolcalla i, en un darrer acte de rebel·lió, com penetra aquest món

completament desolat i absurd per sortir a fora, i finalment, un «Sí!» triomfal i exultant surt al pas de les teves darreres preguntes sobre un sentit últim.» (52)

«La pròpia persona serà també xuclada per un remolí mental, amb el qual sembla com si tots els valors s'estimbessin en el precipici de la incertesa. [...] En un camp de concentració, la persona que en un darrer impuls de la pròpia estima no es resisteix contra tot això perd la sensació de ser encara un subjecte, i ja no diguem un ésser espiritual amb llibertat interior i un cert valor personal. Ja només es veu a si mateixa com una part ínfima d'una gran massa, la seva existència es degrada a la categoria d'un ramat d'ovelles.» (61)

«Només la persona que ha viscut personalment les condicions d'un camp de concentració pot arribar a fer-se una idea de la radical manca de valor a la qual ha estat degradada la vida individual de cadascú.» (64)

«La pèrdua de la sensació de ser encara un subjecte humà s'explica pel fet que al camp de concentració la persona no únicament s'experimenta a si mateixa una mica com a objecte de l'arbitrarietat dels vigilants, sinó també com un veritable objecte del destí, com una pilota.» (65)

«¿És, doncs, veritat que l'ésser humà no és sinó el producte d'una pluralitat de determinants i condicionants, ja siguin biològics, psicològics o sociològics? [...] D'acord amb l'experiència, la mateixa vida al camp ens ha ensenyat que és molt probable que l'home «pugui actuar d'una altra manera». Hi hauria exemples suficients, sovint casos heroics, que han demostrat que justament l'apatia pot ser superada, que justament la irritabilitat pot ser reprimida; o sigui que, exteriorment i interiorment, subsisteixen vestigis d'una llibertat espiritual, d'una actitud lliure del jo en relació amb l'entorn fins i tot en aquesta situació de constrenyiment aparentment absolut. [...] *al camp de concentració t'ho poden prendre tot menys una cosa: l'últim vestigi de llibertat per adoptar una actitud o una altra davant determinades condicions. I hi havia «una actitud o una altra»!*» (77)

«*Aquesta llibertat espiritual de l'home, que fins al moment de la nostra darrera alenada ningú no ens pot robar, és la que fins al moment de la nostra darrera alenada també ens dóna l'ocasió de modelar-nos una vida plena de sentit.*» (78)

«Però no solament la vida creativa i la plaent són les que tenen un sentit, sinó que, *si la vida té algun sentit, llavors també ha de tenir sentit el sofriment.* I és que en certa manera el sofriment forma part de la vida, igual que el destí i la mort. La misèria i la mort acabaran de completar l'existència humana en un tot.» (79)

«[...] la pregunta que em turmentava a mi era ben diferent: «Té algun sentit tot aquest sofriment, aquesta mort al voltant nostre?» Perquè, fet i fet, si no fos així, aleshores sobreviure al camp de concentració tampoc no tindria gens ni mica de sentit.» (79)

«La manera com una persona assumeix el seu ineluctable destí i, amb ell, el sofriment imposat, deixa oberta la porta a un reguitzell de possibilitats a l'hora de modelar una vida plena de sentit, fins i tot en les circumstàncies més difícils i fins als darrers minuts de la seva vida.» (79)

«A tot arreu l'ésser humà es veu confrontat amb el destí i acarat a la decisió de forjar una obra personal a partir de la seva circumstància purament dolorosa.» (80)

«L'observació psicològica dels presos del camp ha demostrat sobretot que, pel que fa a l'evolució del caràcter, només sucumbeix a les influències aclaparadores del camp l'intern que precisament abans ja ha renunciat espiritualment i moralment; però renunciar, només renunciava el que ja no tenia cap punt de referència íntim!» (81-82)

«Doncs bé, una persona que no està en condicions de preveure una forma d'existència provisional, tampoc no està en condicions de viure amb un objectiu. Aquesta persona ja no pot existir, com qualsevol persona amb una existència normal, projectant-se en el futur, per la qual cosa l'estructura global de la seva vida interior es veu modificada.» (82)

«Perquè és propi de l'ésser humà el fet de poder viure només si hi ha una perspectiva, o sigui, una mena de *sub specie aeternitatis*. És des d'aquesta perspectiva que l'home sempre troba aixopluc, fins i tot en els moments més delicats de la seva existència.» (85)

«El qui al camp de concentració ja no és capaç de creure en el futur, en el seu futur, està perdut. En perdre el futur, perd el seu suport espiritual, s'abandona interiorment i es lliura a la ruïna tant físicament com mentalment.» (86)

«Al capdavall, viure no vol dir altra cosa que assumir la responsabilitat de respondre el que cal a les preguntes sobre la vida, la responsabilitat d'acomplir les obligacions que la vida adjudica a cadascun de nosaltres, la responsabilitat de satisfer les exigències del moment.

Aquesta exigència, i amb ella el sentit de l'existència, canvia de persona a persona i de moment a moment. Així doncs, el sentit de la vida humana no es podrà mai formular de manera general, mai no es podrà donar una resposta general a la pregunta pel sentit de la vida (la vida tal com la interpretem aquí no és res d'imprecís, sinó una cosa concreta cada vegada, i, per consegüent, les exigències de la vida també són per a cadascun de nosaltres del tot concretes). És a dir, una concreció que implica el destí de la persona, que és únic i singular per a cadascun de nosaltres.» (89)

«Per a nosaltres, també el sofriment havia esdevingut un deure amb un sentit al qual ja no ens volíem tancar. El sofriment ens havia descobert el seu caràcter productiu, aquell caràcter que havia induït Rilke a exclamar: «Quant s'ha de sofrir!.»» (90)

«Una persona que té consciència de la seva responsabilitat davant de l'obra que l'espera o de la persona estimada que l'espera no serà mai capaç de

malmetre la seva vida. Sap exactament el «perquè» de la seva existència i, per aquesta mateixa raó, serà capaç de suportar gairebé qualsevol «com».» (92)

«Vaig explicar als meus companys [...] que la vida d'un ésser humà té, sempre i en qualsevol circumstància, sentit, i que aquest sentit infinit de l'existència comporta també sofriment i agonia, mort i angoixes.» (94)

«La bondat humana la podem trobar en totes les persones, o sigui que també es troba en aquell grup la condemna global del qual segur que és imminent. I és que les fronteres se superposen!» (97)

«La fissura que travessa totes els éssers humans tot discriminant el bo del dolent abasta fins a les pregoneses més fondes i es fa justament palesa en els fonaments de l'abisme que representa el camp de concentració.

Nosaltres vam conèixer l'home com potser abans no ho havia fet cap altra generació. Però, ¿què és l'home? És l'ésser que sempre *està decidint* què és. És l'ésser que ha inventat la cambra de gas; però també és l'ésser que sha dirigit amb fermesa a la cambra de gas amb una pregària als llavis.» (98)

«I, pas a pas, i no d'una altra manera, comences a caminar dins d'aquesta nova vida i tornes a ser un ésser humà.» (101)

«El camí que porta de la gran càrrega psíquica dels darrers dies al camp – d'aquesta «guerra de nervis» - a la pau espiritual no és en absolut un camí sense obstacles.» (101)

«Tots els interns ho sabien i s'ho deien els uns als altres: en aquesta vida no existeix aquella felicitat que ens pugui rescabalar de tot el que hem patit. Tampoc no era la felicitat el que ens importava. El que ens sostenia, el que podia donar un sentit al nostre sofriment i al nostre sacrifici i a la nostra mort, no era la felicitat. I, tanmateix, per a la infelicitat tampoc no estàvem gaire preparats.» (104)

«Totes les vivències de la persona que ha tornat a casa culminen en la meravellosa sensació que, després de tants sofriments, ja no li cal témer res d'aquest món... excepte Déu.» (104)

Com a breu comentari se'ns acut la idea que, per tal d'entendre bé Frankl, convé no confondre el sentit de la vida que es pot, i s'ha de, poder descobrir en el sofriment, fins i tot en el més extrem i humanament degradant, amb el sofriment interpretat com a sentit. Aquesta segona tesi només sembla acceptable des d'una concepció de la vida prèvia al sofriment. La primera, en canvi, només requereix saber escoltar la crida al sentit que el mateix sofriment adreça a la responsabilitat personal per la pròpia vida en qualsevol moment. I, per acabar, resulta obvi el valor d'un escrit com aquest per interpretar el sentit de la vida en condicions normals d'existència. En negatiu, les coses possiblement es veuen més clares.

Joan Ordi